DUO MATNLARINING LEKSIK-STILISTIK VA LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI

Asadillo Mutalibjonov Abdumuxtor o'g'li
Andijon davlat universiteti
Folklorshunoslik va dialektologiya yo'nalishi
2-bosqich magistranti
Tel: +998905722647

Anotatsiya: Mazkur tezisda xalq og'zaki ijodining muhim janrlaridan biri bo'lgan duo matnlarining leksik-stilistik hamda lingvomadaniy xususiyatlari tahlil qilinadi. Duo matnlari xalqning ma'naviy hayoti, diniy qarashlari va madaniy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim folklor namunalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot jarayonida duo matnlarida qo'llaniladigan leksik birliklar, stilistik vositalar hamda ularning milliy-madaniy mazmuni o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, duo matnlarida ijobiy semantikaga ega leksik birliklar ustun bo'lib, ular xalqning ezgulik, baraka va farovonlik haqidagi tasavvurlarini ifodalaydi. Shuningdek, metafora, epitet va takror kabi stilistik vositalar matnning ta'sirchanligini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari duo matnlarini lingvistik va lingvomadaniy jihatdan o'rganish xalqning madaniy merosini chuqurroq anglashga yordam berishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: duo, folklor, leksika, stilistika, lingvomadaniyat, xalq og'zakiijodi, diniy leksika, madaniy qadriyat.

Kirish: Folklor xalqning tarixiy xotirasi, dunyoqarashi va madaniy qadriyatlarini o'zida mujassam etgan muhim ma'naviy meros hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodi janrlari orasida duo matnlari alohida o'rin tutadi. Duo

insonning Yaratganga murojaati, yaxshilik tilashi yoki muayyan maqsadga erishish uchun qilinadigan tilak va iltijolar majmui sifatida shakllangan.

Duo matnlari asrlar davomida xalq orasida og‘zaki ravishda saqlanib kelgan bo‘lib, ular milliy mentalitet va madaniy qadriyatlarning muhim ifodasi hisoblanadi. Bu matnlarda insonning hayotga, jamiyatga va ilohiy kuchga bo‘lgan munosabati aks etadi.

Tilshunoslik nuqtai nazaridan qaraganda, duo matnlari o‘ziga xos leksik tarkibga hamda stilistik xususiyatlarga ega. Shu bilan birga, ular xalqning madaniy tajribasi, diniy qarashlari va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiruvchi lingvomadaniy birliklar sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi duo matnlarining leksik-stilistik xususiyatlarini hamda ularning lingvomadaniy mazmunini aniqlashdan iborat. Ushbu maqsadni amalga oshirish uchun duo matnlarida qo‘llaniladigan til birliklari tahlil qilinadi va ularning semantik hamda stilistik funksiyalari aniqlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi.

Birinchidan, tavsifiy metod yordamida duo matnlarining umumiy til xususiyatlari tahlil qilindi. Ushbu metod matnlarda qo‘llaniladigan leksik birliklar va ularning ma’nosini aniqlashda muhim rol o‘ynadi.

Ikkinchidan, tahlil metodi yordamida duo matnlaridagi stilistik vositalar, jumladan metafora, epitet va takror kabi badiiy ifodalar o‘rganildi.

Uchinchidan, qiyosiy metod orqali turli hududlarda uchraydigan duo matnlari o‘zaro taqqoslandi va ularning umumiy hamda farqli jihatlari aniqlashtirildi.

Shuningdek, tadqiqotda lingvomadaniy tahlil metodidan ham foydalanildi. Ushbu metod yordamida duo matnlarida aks etgan madaniy tushunchalar, qadriyatlar va ramziy ma’nolar o‘rganildi.

Mazkur metodlarning uyg‘un qo‘llanilishi duo matnlarining lingvistik hamda madaniy xususiyatlarini kompleks tahlil qilish imkonini berdi.

Duo matnlarining leksik xususiyatlari

Duo matnlarining eng muhim xususiyatlaridan biri ularning o‘ziga xos leksik tarkibga ega ekanligidir. Bu matnlarda asosan ijobiy ma’noga ega bo‘lgan so‘zlar qo‘llanadi. Chunki duo inson uchun yaxshilik tilash, baraka so‘rash va ezgu niyat bildirish maqsadida aytiladi.

Duo matnlarida keng qo‘llaniladigan leksik birliklardan biri diniy terminologiyadir. Masalan: Alloh, rahmat, fazl, baraka, shifo, rizq kabi so‘zlar duo matnlarining asosiy semantik yadrosini tashkil etadi.

Bundan tashqari, duo matnlarida inson hayoti bilan bog‘liq bo‘lgan muhim tushunchalarni ifodalovchi so‘zlar ham uchraydi. Jumladan: salomatlik, tinchlik, farovonlik, baxt, omad kabi leksik birliklar inson hayotidagi asosiy qadriyatlarni ifodalaydi. Duo matnlarining yana bir muhim xususiyati shundaki, unda xalqning kundalik hayoti va an’anaviy turmush tarziga oid so‘zlar ham uchrab turadi. Bu esa duo matnlarining milliy madaniyat bilan uzviy bog‘liqligini ko‘rsatadi. Duo matnlarining stilistik xususiyatlari

Duo matnlarining ta’sirchanligi va badiiyligi ko‘p jihatdan unda qo‘llanilgan stilistik vositalarga bog‘liq. Eng ko‘p uchraydigan stilistik vositalardan biri takror hisoblanadi. Takror nutqning ritmini kuchaytiradi va tinglovchiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Masalan: Alloh baraka bersin, Alloh rahmati yog‘ilsin.

Shuningdek, duo matnlarida metafora ham keng qo‘llanadi. Metafora orqali inson hayoti yoki kelajagi obrazli tarzda tasvirlanadi. Masalan: Yo‘ling yorug‘ bo‘lsin. Bu ibora inson hayotining baxtli va muvaffaqiyatli bo‘lishini anglatadi. Bundan tashqari, epitet ham duo matnlarining muhim stilistik vositalaridan biridir. Masalan: cheksiz baraka, yorug‘ kelajak, ulug‘ rahmat kabi birikmalar matnning badiiyligini oshiradi. Mazkur stilistik vositalar duo matnlarining estetik qiymatini oshiradi va ularning ta’sir kuchini kuchaytiradi. Duo matnlarining lingvomadaniy xususiyatlari Duo matnlari xalqning ma’naviy va madaniy dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim lingvo madaniy manba hisoblanadi. Bu matnlar orqali xalqning qadriyatlari, e’tiqodi va hayotga bo‘lgan munosabati namoyon bo‘ladi. Masalan, duo matnlarida tinchlik, baraka, farzand, salomatlik kabi tushunchalar muhim o‘rin tutadi. Bu tushunchalar xalq hayotida eng muhim qadriyatlar hisoblanadi.

Shuningdek, duo matnlari insonlar o‘rtasidagi hurmat va ezgulikni ham ifodalaydi. Keksalarning yoshlar uchun duo qilishi yoki ota-onaning farzandiga yaxshi tilak bildirish an’anasi milliy madaniyatning muhim qismi hisoblanadi.Lingvomadaniy nuqtai nazardan qaraganda, duo matnlari xalqning tarixiy tajribasi, diniy e’tiqodi va ma’naviy qadriyatlarini o‘zida mujassam etgan til birliklari sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, duo matnlari xalq og‘zaki ijodining muhim janrlaridan biri bo‘lib, ular til va madaniyatning o‘zaro bog‘liqligini yaqqol namoyon etadi.

Duo matnlarida ijobiy semantikaga ega leksik birliklar ustunlik qiladi. Shuningdek, metafora, epitet va takror kabi stilistik vositalar matnning

ta’sirchanligini oshiradi.

Lingvomadaniy jihatdan esa duo matnlari xalqning diniy e’tiqodi, ma’naviy qadriyatlari va ijtimoiy qarashlarini aks ettiruvchi muhim manba hisoblanadi. Shu sababli ularni lingvistik va madaniy jihatdan o‘rganish folklorshunoslik hamda tilshunoslik uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jo‘rayev M. O‘zbek folklori. Toshkent: Fan nashriyoti.
Karimov S. O‘zbek tilining stilistikasi. Toshkent.

Safarov Sh. Lingvomadaniyat asoslari. Toshkent.

Rahmonov N. O‘zbek tilshunosligining dolzarb masalalari. Toshkent.

O‘zbek xalq og‘zaki ijodi namunalari. Toshkent.

Abdurahmonov G‘. Til va madaniyat. Toshkent.